

מרים עקביא – לזכרה

עפרה גלברט-אבני

מרים עקביא ז"ל
1927-2015

אם הייתי מתבקשת להצביע על מאפיין אחד בולט ומובהק באישיותה של מרים עקביא ובכל הווייתה, הייתי אומרת מיד: העצב. גם כששוחחה בענייני דיומא, גם כשיצרה, גם כשצחקה, העצב מעולם לא סר מעיניה. אומרים על שורדי שואה שהם מצִבָּה חיה לזכר יקיריהם שנספו. אצל מרים עקביא זה היה מוחשי מאוד. כל חייה, מרגע שתמה המלחמה, עברו בצל השואה ובצל האובדן הנורא שחוותה – אובדן ילדותה, אובדן בני משפחתה, אובדן שמחת חייה.

הכרתי את מרים בשנת 1995 בכנס ספרותי בפולין. יצאנו במשלחת שבה השתתפו מירי פז, סביון ליברכט, שרה בוני, מרים וחנן עקביא, בת שבע דגן ואנוכי. החיים, כידוע, מזמנים מצבים לא צפויים, וכך התקיים הכנס הזה באושווינצ'ים, לא הרחק ממחנה ההשמדה אושוויץ. בין הרצאה להרצאה בכנס לקחו אותנו מרים וחנן עקביא, וגם בת שבע דגן, שגם היא שורדת אושוויץ, לביקור במחנה וסיפרו לנו את סיפוריהם. כך נגעה בי לראשונה השואה מקרוב, אף שהשואה נכחה במשפחתנו – הוריו של אבי נספו בשואה.

אי אפשר לדבר על יצירתה הספרותית של מרים בלי לדבר על חייה; חייה וספריה כרוכים אלה באלה בקשר בל יינתק.

היה בה, במרים, מיזוג של ניגודים – רוח, עדינות ושבריריות, יחד עם עוצמה וקשיחות. היא נולדה בקרקוב בשם מתילדה ויינפלד, למשפחה מבוססת כלכלית ושוחרת אמנות, והייתה הבת הצעירה מבין שלושת ילדי המשפחה, וכפי שסיפרה, המפונקת שבהם. הייתה להם דירה יפה בשכונה אמידה שבה חיו פולנים ומעט יהודים. אביה היה סוחר מצליח. בחופשות הקיץ נהגו לנסוע למקומות נופש שונים, לשחות בנהרות, לטייל ביערות, לטפס על הרים, ובחורף נסעו לסקי בהרים המושלגים.

המלחמה השיגה את המשפחה בסיומה של אחת החופשות האלה, ומכאן הוטלה באבחת חרב אל דרך הייסורים שעברו משפחות רבות. הם גורשו לגטו קרקוב, אביה של מרים השיג לה ולאחיה הגדול איז'ו תעודות אריות מזויפות ושלח אותם ללבוב, שם שהו ברחוב העוין והקר עד שאחיה נתפס והומת. מרים חזרה לגטו. כשחוסל הגטו בשנת 1943, נשלחה המשפחה למחנה הריכוז פלאשוב בפיקודו של אמוֹן גֵת, שהיה ידוע באכזריותו. היה זה אחד ממחנות הריכוז הקשים ביותר. באוקטובר 1944, בעקבות התקדמות הצבא האדום, פינו הגרמנים את המחנה. אביה נשלח למטהאוזן, משם לא חזר, ומרים, אחותה לאה ואמה נשלחו לאושוויץ, שם שהו עד ינואר 1945, ואז אולצו לצעוד במשך

שבועיים בצעדת המוות, עד למחנה ברגן-בלזן. אמה נפטרה כמה ימים לפני שחרור המחנה בידי הצבא הבריטי ב-15 באפריל.

לאחר שחרורה נשלחה מרים תחילה לבית חולים בגרמניה, ולאחר מכן הועברה לבית חולים בשבדיה, במבצע שארגן הרזון פולקה ברנדוט, ראש הצלב האדום השבדי. לאחר שמונה חודשים, משהחלימה, הצטרפה אל אחותה לאה במיקלבי, שם פגשה את חנן, לימים בעלה, ועלתה עמו לארץ במאי 1946.

בארץ הגיעו לקיבוץ דגניה ב', שם נישאו, ובשנת 1948 הצטרפו למקימי קיבוץ נחשולים. לאחר שש שנים בקיבוץ עברו להרצליה, ולאחר מכן השתקעו בתל אביב. מרים למדה בבית ספר לאחיות ואף עבדה במקצועה, ולאחר מכן למדה ספרות והיסטוריה באוניברסיטת תל אביב, סיימה תואר ראשון, עבדה בסוכנות היהודית והצטרפה לחנן בשליחויות דיפלומטיות בהונגריה ובשבדיה. במהלך השנים הללו נולדו שתי בנותיהם, רונית ועפרי, ובהמשך נולדו להם חמישה נכדים ונין.

משחר ילדותה החלה מרים לכתוב. בילדותה המוקדמת, היא סיפרה, "כתבת' בתוכי, רקמתי מחשבות, חלמתי בהקיץ, שוחחתי עם עצמי – בתוך עצמי." בגיל 17 החלה להעלות את יצירותיה על הכתב. זה היה בבית החולים המאולתר בגרמניה, לשם העבירו אותה על גבי אלונקה מערימת המתים בברגן-בלזן באביב 1945. השיר הראשון שכתבה היה שיר געגועים, כאב, האשמה ורצון לנקמה, שיר של נערה חולה וחלשה שנפשה נתונה בסערת רגשות עזה. אחר כך, במשך שמונה חודשי שהותה בבית החולים בשבדיה, המשיכה לכתוב שירים, שירי געגועים לאבא, לאימא, לבית, וגם שיר לאלוהים, שיר מלא תמיהה, טענות וספק. אז גם כתבה כמה סיפורים קצרים שבהם ביטאה את החוויות הקשות שעברה במלחמה. אבל כל אלה לא השתמרו, כי בבואה לארץ הוטלה מרים לקלחת קשיי הקליטה ולדחיה שחוו רבים משורדי השואה כשהגיעו למדינה הצעירה שלא ידעה לקבל את השורדים, והיא שבה "לכתוב" רק בתוכה פנימה.

רק אחרי שלושים שנות שתיקה החלה לכתוב, והפעם בעברית.

ספרה הראשון, **נעורים בשלכת** שיצא לאור בשנת 1974, הוא סיפור אוטוביוגרפי המספר עליה ועל אחיה אי'ו. הוא מתאר חודש אחד בחייהם, נער ונערה בעיר זרה, בזמן המלחמה. הספר זיכה אותה בפרס דב ון צ'קיי של "יד ושם" ותורגם לשפות רבות. "עדות שהיא אמנות", כתבה הביקורת.

לאחר מכן כתבה את **המחיר**, קובץ סיפורים על שורדי שואה שמצאו בית בישראל, ובו מתוארים ניסיונותיהם להשתלב בחיים המתהווים בארץ, כשבה בשעה הם מבקשים לשמר את זהותם הקודמת. בסיפורים מקופלים יסודות אוטוביוגרפיים רבים.

ספרה השלישי **גליה ומיקלוש: ניתוק יחסים** מתרחש בבודפשט, שם שירתו חנן והיא לפני מלחמת ששת הימים, עד לניתוק היחסים בין הגוש הקומוניסטי למדינת ישראל. זהו סיפור על אהבה ראשונה בין נערה ישראלית ונער יהודי-הונגרי, על רקע האירועים ההיסטוריים.

גם ספרים נוספים שכתבה מרים – **כרמי שלי, הדרך האחרת, סיפורה של קבוצה** ועוד, רוויים פרטים אוטוביוגרפיים והיסטוריים. כמו כן תרגמה מרים מפולנית את ספרו של תאדאוש פאנקייויץ' **בית מרקחת בגטו קרקוב**.

אחד מסיפוריה האהובים עלי ביותר, סיפור שמיטיב לשקף את הקשר בין חייה של מרים ליצירתה, הוא הסיפור 'קופסת הכסף של מרגוט', שהופיע בקובץ הסיפורים שלה **המחיר**, וגם באנתולוגיה **שמור בלב**, שם הודפס בשם "קופסת הכסף שלי". זהו סיפור על ילדה בת עשר, בקרקוב, בשנת 1938, טרם פרוץ מלחמת העולם השנייה. הילדה מבלה את ילדותה בחברת חברתה הטובה. יום אחד באה אל משפחתה של הגיבורה דודתה, אורחת מארץ ישראל, וכשאמה של הילדה מגישה קפה ועוגיות, ומניחה באמצע השולחן קופסה מכסף ובה קוביות סוכר, קופצת הדודה ממקומה וקוראת: "אני מכירה את הקופסה הזאת! אני זוכרת אותה מבית אבי, עוד לפני שנסעתי לפלסטינה! כמה שאני אוהבת את הקופסה הזאת!" האם נותנת לה את הקופסה והיא לוקחת אותה לפלסטינה. אחר כך פורצת המלחמה, שבסופה הילדה, שכבר הייתה לנערה, מגיעה לבדה לארץ ישראל ונשלחת לקיבוץ. יום אחד מגיע לקיבוץ אביה של חברתה הטובה ההיא, ששרד, ומספר לה שחברתה נספתה ונותן לה למזכרת את תמונתה. הנערה נזכרת בדודתה שהתארכה אצלם בקרקוב לפני המלחמה. אביה של החברה מסייע לה למצוא את הדודה, וכשהיא מבקרת בביתה היא מתרגשת לראות את קופסת הכסף, הזיכרון היחיד שנותר מהבית, המשפחה והילדות האבודים. הדודה, כמובן, נותנת לה את הקופסה.

שמותיהם של גיבורי הסיפור שוננו, אך הנפשות הפועלות וקופסת הכסף היה היו. כך שוזרת מרים זיכרונות, אירועים, אנשים יקרים ומקומות, כמו גם מצבים רגשיים ותחושות מהחיים האמתיים.

ספריה של מרים תורגמו לשפות רבות – הולנדית, שבדית, גרמנית, פולנית, הונגרית, אנגלית, צרפתית, יידיש, סינית ורוסית. ארבעה סרטים הופקו על יצירתה בישראל ובפולין, ביניהם הפקה של ספרה **גליה ומיקלוש** בטלוויזיה הישראלית.

לבד מיצירתה הספרותית הייתה מרים פעילה מאוד בכל הקשור לחילופי תרבות בין ישראל ופולין. היא ערכה את מדור הספרות הישראלית באלמנך היהודי בוורשה, הייתה ממייסדי הפסטיבל לתרבות יהודית בקרקוב וייסדה את אגודת הידידות "ישראל-פולין". היא גם הייתה חברה בוועד חסידי אומות העולם.

חלק ניכר מפעילותה הקדישה מרים לבני נוער. חרף מה שעבר עליה, היא לא הטילה את האשמה על בני הדור הצעיר. היא ליוותה קבוצות של בני נוער מהארץ במסעם למחנות ההשמדה, וארגנה מפגשים בין בני נוער יהודים ופולנים, כדי להילחם בסטריאוטיפים ההדדיים ולעודד שיתוף פעולה פולני ויהודי.

על ספריה ועל פועלה זכתה מרים, בין השאר, בפרס "יד ושם", פרס יאנוש קורצ'אק, פרס המכון האירופי לתרבות, פרס ראש הממשלה ע"ש לוי אשכול, מדליית הזהב מאת נשיא פולין ובעוד פרסים ותעודות הוקרה. מרים גם הייתה יקירת העיר תל אביב, שבה התגוררה.

עם לכתה של מרים כמו כבה עוד נר בשרשרת ארוכה של נרות זיכרון – שורדי השואה באשר הם. על המדף נותרו היצירות שהשאירה אחריה, סיפורים שהם עדות לתקופה היסטורית רבת אירועים וטרגדיות בעולם ובארץ, ובעיקר סיפורה של אישה אחת פרטית ושל כל הסובבים אותה באותה תקופה.

יהי זכרה של מרים, האישה היקרה והעצובה הזאת, ברוך.

